

turystyczną Twierdzy, jedyną taką w Polsce.

Wielkie Kleszcze – Budowla w obrębie Twierdzy Głównej, położona pomiędzy Donżonem a Dziełem Koronowym. Kazamaty Wielkich Kleszczy zajmuje ekspozycja stała pt. "**W kleszczach armii**", która pokazuje życie pruskiego żołnierza z XVIII - XIX w., począwszy od jego rekrutacji na szkoleniu w Twierdzy skończywszy. Na szczególną uwagę zasługuje fragment wystawy prezentujący umundurowanie i specyfikę służby ośmiu formacji armii pruskiej, stacjonującej w Kłodzku w XIX w.

Bitwa o Twierdzę – W czasie wojen napoleońskich miało miejsce oblężenie kłodzkiej Twierdzy. Potyczki toczyły się w całej okolicy przez ponad 3 miesiące, aż w nocy 23/24 czerwca 1807 r. Francuzi podjęli szturm, w wyniku którego dowódca obrony generał von Götzen zdecydował się poddać Twierdzę. Na pamiątkę tych

Ślawni więźniowie Twierdzy:

- **Friedrich von der Trenck** – oficer pruski, adiutant Fryderyka II, skazany na pobyt w twierdzy za romans z siostrą króla Amalią. Jego słynna ucieczka z twierdzy miała miejsce w 1746 roku.
- **Charlotta Ursini** – słynna w swoim czasie trucicielka, więziona w twierdzy w latach 1807-1828.
- **Wojciech Kętrzyński** – polski historyk, etnograf i działacz patriotyczny z czasów Powstania Styczniowego, skazany na rok więzienia w twierdzy (1865-1866).
- **Karol Lux** – kapitan francuskiego wywiadu, skazany za działalność szpiegowską na 6-letni pobyt w twierdzy, spędził w niej jedynie pół roku, wstawiając się brawurową w 1911 roku.

wydarzeń od 2006 r. organizowane są Dni Twierdzy Kłodzko, w ramach której na stokach Twierdzy odbywa się rekonstrukcja bitwy. W Dniach Twierdzy Kłodzko biorą udział grupy rekonstrukcyjne z całej Polski oraz zza granicy. W ostatnich latach dotychczasowa formuła Dni Twierdzy Kłodzko została rozbudowana, ilość scen rekonstrukcyjnych została zwiększona i urozmaicona warsztatami i pokazami w klimacie epoki, a główną areną liczniejszych rekonstrukcji stała się sama Twierdza Główna.

Godziny otwarcia:

sezon niski: listopad – marzec w godz. 9.00-16.00 (ostatnie wejście: godz. 15.00)

sezon wysoki: kwiecień – październik w godz. 9.00-19.00 (ostatnie wejście: godz. 18.00)

Trasy zwiedzania:

Główna Trasa Turystyczna - po górnej części Twierdzy i po ekspozycjach – czas zwiedzania ok. 1 godz. 15 minut – zwiedzanie samodzielne lub z przewodnikiem o określonych godzinach.

Labirynt – część podziemna, chodniki kontrminowe – czas zwiedzania ok. 1 godziny – zwiedzanie z przewodnikiem o określonych godzinach. Uwaga: ze względu na panujący w podziemiach przez cały rok chłód, warto mieć ze sobą coś ciepłego do ubrania.

Ścieżka wokół Twierdzy – trasa do samodzielnego zwiedzania, niebiletowana, czas zwiedzania 45 minut.

Twierdza Kłodzko

ul. Grodzisko 1, 57-300 Kłodzko

+48 74 867 34 68

twierdza@twierdza.klodzko.pl

www.twierdza.klodzko.pl

KŁODZKO

www.klodzko.pl

foto: Marlena Salska, Tomasz Gmerek

twierdza Kłodzko

Twierdza Kłodzko to jeden z najważniejszych i najbardziej okazałych zabytków Dolnego Śląska, w którego zespół wchodzi udostępniona do zwiedzania Twierdza Główna i fort pomocniczy Owcza Góra. Przyjęło się nazywać Twierdzą Główną nazwą całego kompleksu: Twierdza Kłodzko. Z wyższych partii Twierdzy Kłodzko (Twierdzy Głównej) można podziwiać przepiękną panoramę miasta i okolicznych gór, wewnątrz – zobaczyć dobrze zachowane ślady kultury militarnej i wystawy poświęcone historii tego miejsca, a w podziemnych labiryntach – poczuć grozę walki minerskiej

Twierdza Główna położona jest na Górze Fortecznej – wcześniej zwaną Zamkową – (369 m n.p.m) w centrum miasta na powierzchni ponad 30 ha.

Historia kłodzkiej Twierdzy rozpoczyna się w chwili powstania średniowiecznego drewnianego warownego grodu w X wieku, przebudowanego na murowany mieszkalno-obronny zamek władców Kłodzka, aż do nowoczesnego systemu fortyfikacyjnego zaprojektowanego zgodnie z najnowszymi, jak na XVII i XVIII wiek, wymaganiami sztuki wojennej.

Twierdza Kłodzko jest wyjątkowym zabytkiem nowożytniej architektury militarnej, wciąż jeszcze pełnym tajemnic.

Początek fortyfikacji nowożytnej w Kłodzku sięga wojny trzydziestoletniej. Dokładnie w roku **1622 roku**, kiedy to w trakcie przygotowań do oblężenia twierdzy, przed kłodzkim zamkiem od strony północnej według projektu nieznanego dziś niderlandzkiego inżyniera powstało **dzieło koronowe**. Czyli obiekt obronny składający się z **3 bastionów** (połączonych dwoma kurtynami). Czoło tych umocnień skierowano na północ, gdyż była tam najtrudniejsza do obrony otwarta przestrzeń z łagodnym terenowo podejściem. Od południa, tam gdzie dziś znajduje się wejście główne, zamek miał naturalną obronę w postaci stromego kamienistego zbocza góry. Po zdobyciu Kłodzka przez wojska cesarskie dzieło koronowe zostało przebudowane na podstawie projektu włoskiego architekta Giovanniego de Galliano Pieroni. Na tym jednak austriacy nie poprzestali. Wykonano fortyfikacje bastionowe wokół zamku. Przed dziełem koronowym zbudowano raweliny, czyli fortyfikacje osłaniające kurtyny dzieła koronowego. W **latach 80. XVII wieku** planował i nadzorował działania słynny włoski architekt i budowniczy –

Jakobo Carove. Drugi kluczowy etap rozbudowy Twierdza Kłodzko zawdzięcza królowi pruskiemu **Fryderykowi II Wielkiemu**, który – odebrawszy Austrii Hrabstwo Kłodzkie w wyniku I wojny śląskiej **1742 roku**, wydał rozkaz rozbudowy Twierdzy, jako jednego z ważniejszych punktów obrony nowo zdobytych terenów. Rok później, generał **Gerhard Cornelius von Walrave**, z pochodzenia Holender, sporządził nowe projekty dla fortyfikacji miasta Kłodzka. Na początku pracami kierował Wallrave, który jednak szybko popadł u Króla w niełaskę i został zastąpiony przez pułkownika Friedricha Christiana von Wredego. W tym okresie powstał **fort pomocniczy na Owczej Górze**, wówczas zwany Nową Twierdzą, a w kolejnej dekadzie zostały wybudowane fortyfikacje wokół miasta. Dopelnieniem pruskiej rozbudowy twierdzy jest wyburzenie zamku, w miejscu którego powstał **donżon** – centralne dzieło obronne twierdzy. Donżon jest dziełem Piemontczyka w służbie Fryderyka II Wielkiego – **Franza Ignatza Pinto**, Donżon zawierał kilkupiętrowe kazamaty, a w ich wnętrzach pomieszczono – 42 działobitnie, zbrojownię, magazyny żywności, piekarnię i pomieszczenia dla załogi. Największy zasięg przestrzenny twierdza osiągnęła w I połowie XIX wieku, kiedy to powstały liczne szafce obozu warownego –

najpierw szybko wzniesione w ramach prowizorycznego wzmocnienia w czasie wojny z Francją w **1807 roku**, a od roku **1809** przebudowane, uzupełniane oraz sukcesywnie modernizowane, aż po lata 60-te XIX wieku. Swoją obronny charakter twierdza straciła w II połowie XIX wieku przekształcając się w magazyny i więzienie. Osadzano tu więźniów politycznych, w trakcie II wojny światowej żołnierzy podejrzanych o działanie na szkodę III Rzeszy oraz jeńców wojennych różnej narodowości. Podczas wojny znajdował się tu też zakład pracy przymusowej. **Od 1960 roku**, kiedy obiekt wpisano do rejestru zabytków, twierdza podlega ochronie konserwatorskiej.

Chodniki kontrminerskie Jedną z metod zdobywania Twierdzy było robienie przez wrogich minerów podkopów pod zewnętrzne dzieła obronne Twierdzy w celu ich wysadzenia. Aby zabezpieczyć Twierdzą Kłodzko przed takim działaniem, stworzono system chodników kontrminowych, czyli podziemnych korytarzy, którymi obrońcy mogli rozpoznawać podziemne zagrożenie ze strony przeciwnika jak również za pomocą min likwidować podkopy wroga. W Kłodzku łączna długość tych korytarzy wynosi ok. **7 km**. Obecnie chodniki kontrminowe stanowią ważną atrakcję